

Koldingbogen

ÅRSTAL:	1980
FORFATTER:	Sigvard Skov
TITEL:	Tandlæge A.M.G. Friis – Koldinghusmuseets skaber
KORT RESUME:	Museet på Koldinghus fra 1890 til 1924

Tegning af Conrad Fehr.

Tandlæge A. M. G. Friis – Koldinghus- museets skaber

Tandpine er en fæl plage. Til hjælp mod smerterne havde man fordum blot tålmodighed, gamle husråd, brændevin og som sidste udvej smedens sorte tang. Det må derfor have været en bemærkelsesværdig nyhed og et væsentligt fremskridt for sundhedstilstanden i Kolding, da byens første uddannede tandlæge begyndte at praktisere i 1872. Udstyret var dengang betydeligt enklere, end det siden blev. Der var jo f. eks. ikke elektrisk strøm til at drive det snurrende tandlægebor, så det måtte ske ved at træde med foden, omtrent som et rokkehjul blev drevet. Manden, der trådte hjulet og lagde de nye blanke instrumenter parat, hed A. M. G. Friis. Han var født i Hylke Mølle ved Skanderborg den 24. april 1847 og havde haft sin skolegang i Århus Kathedralskole. Oprindeligt havde han tænkt sig en uddannelse ved Landbohøjskolen, men slog om og valgte i

stedet at tage tandlægeeksamen, som den gang varetoges af Universitetets medicinske fakultet. Efter eksamen var han et par år assistent hos dygtige tandlæger i København og i Flensborg, og i 1872, på sin 25-års fødselsdag, nedsatte han sig i Kolding. Han kunne foreløbig regne med det meste af Sydjylland, herunder Ribe, Esbjerg og Fredericia, som sit virkeområde. I hele landet var der dengang kun et halv hundrede uddannede tandlæger. Der var et stort behov for en tandlæge på disse kanter, og Friis's praksis kom hurtigt i god gænge. Om hans faglige bedrifter skal blot nævnes, at Friis nåede det meget væsentlige at få lagt grunden til en effektiv skoletandpleje.

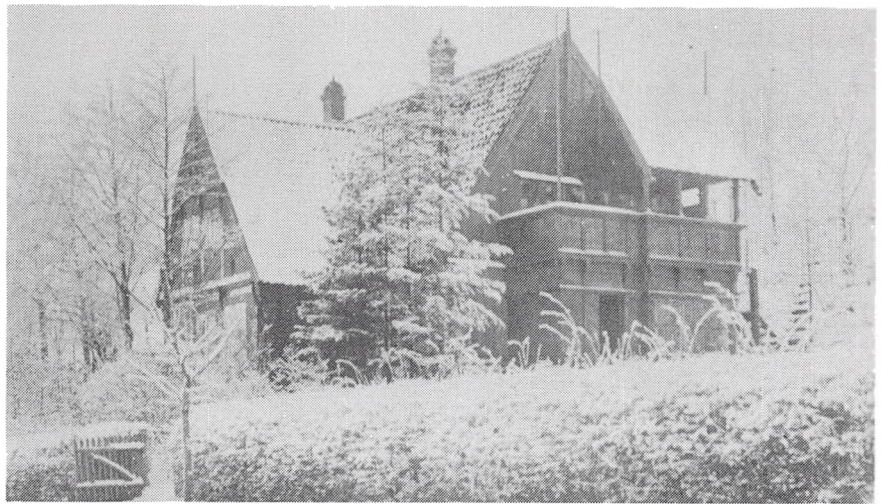
Men der var jo også andet end tandpine. Efter lange tiders stilstand var Kolding atter en by i fremdrift. Den ulykkelige fred i 1864 havde lagt de otte sogne som

et nyt og givende opland til Kolding, samtidig med at konkurrencen fra Christiansfeld forsvandt. I den vågnende by kom også et levende selskabsliv. Friis blev naturligvis medlem af borgerskabets klub og fik her det betroede hverv at arrangere og lede årets fire store baller. Der skulle være stil over polonaisen. I nær tilknytning til klubben fik Friis i 1889 stiftet »Det dramatiske Selskab«, som i alt fald i sin første tid kun optog aktive aktører, så Friis har ikke blot rørt sig på dansegulvet, men også ført sig frem på de skrå brædder. Det var vintersysler. I sommertiden fristede fjordens blå vande, og sammen med ligesindede var Friis med til i 1881 at stifte den nu snart hundred-årige Kolding Sejlklub. Lægges dertil, at Friis endda hele to gange fik stiftet Kolding Kunstforening, skulle man mene, at den fortagsomme mands energi måtte være så noget

nær båndlagt. Det var dog ikke tilfældet. Endnu manglede hans livsværk.

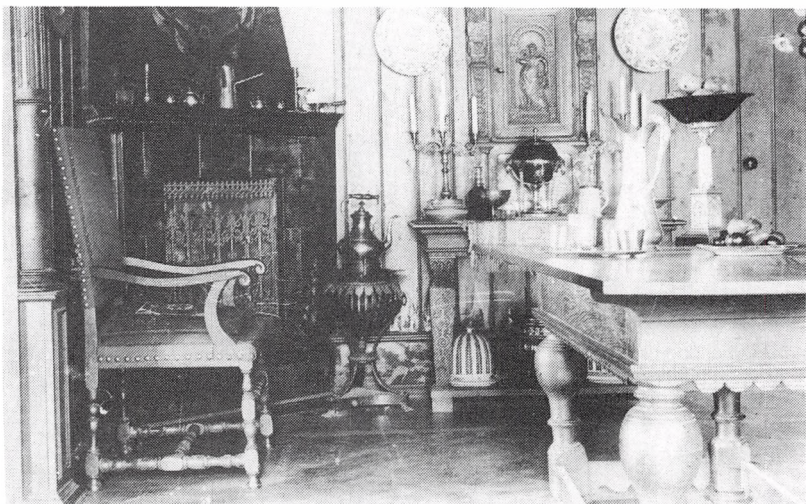
Samme år, som Friis slog sig ned i Kolding, grundlagde den geniale svenske museumsmand Arthur Hazelius i Stockholm sit Nordiska Museet. Det var på en måde et barn af Skandinavismens politiske sammenbrud. I stedet for politikens blændværk gik Hazelius ind for et stort tænkt fremtidig kulturelt samvirke, ikke bygget på stemninger, men på den fælles fortids sikre grund, som den kunne dokumenteres museums-mæssigt. Det var nu det reale, tingene selv, der skulle tale. Til at skabe et så vældigt værk måtte Hazelius have hjælpere rundt i de nordiske lande, og blandt disse træffer vi to højst bemærkelsesværdige tandlæger. Den ene var Anders Sandvig i Lillehammer, som skabte det berømte norske frilandsmuseum på Maihaugen, og den anden var Friis i Kolding. Med al mulig anerkendelse af det storslåede hos Hazelius fandt de to efterhånden ud at, at man nok skulle holde lidt igen med at sende alle lokale kle-nodier til Stockholm. Begge tandlæger samlede privat, hvad vi i dag vil kalde antikviteter, holdt af at sysle med de gamle sager og så med bekymring på, hvad der gik tabt af det gamle samfunds håndgribelige minder under industrialismens hurtige fremmarch. Skulle der reddes noget med virkelig effekt – og derom var de ikke i tvivl – kunne det ikke være enkeltmandsarbejde, der måtte en folkelig opbakning til, og der måtte skabes ydre rammer, som kunne sikre værket ud i fremtiden.

Og hermed er vi da fremme ved datoen den 19. februar 1890, da Friis i sit hjem havde sammenkaldt seks ligesindede for at stifte et »Historisk-antikvarisk Selskab«, hvis hovedformål skulle være at istandsætte det ruinerede Koldinghus slot til museumsbrug. Det bemærkelsesværdige i situationen er,

Det smukke hus på Fynsvej.

Tandlæge Friis var selv privat samler af antikviteter, hvilket stuerne i huset på Fynsvej tydeligt bar præg af.

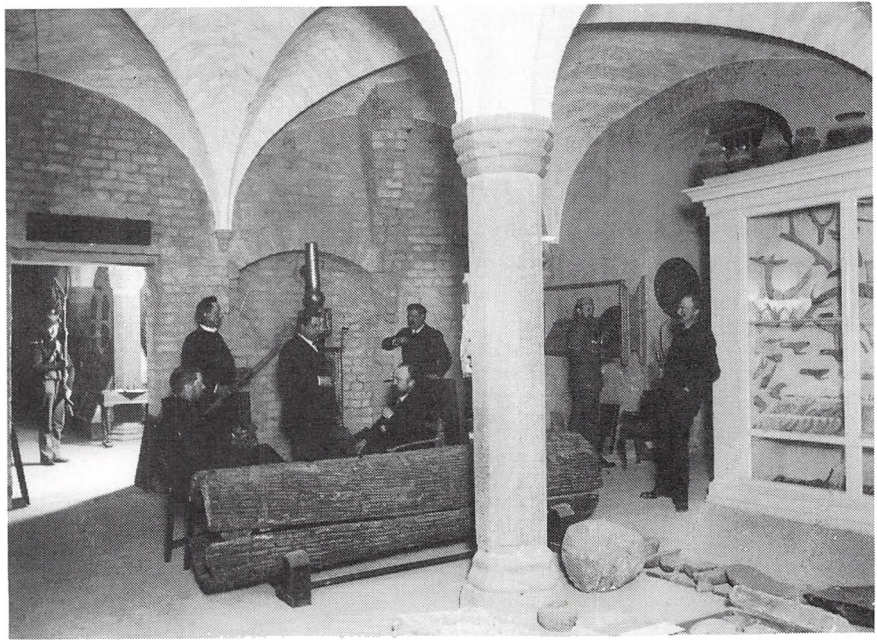

at Kolding by faktisk havde et museum, en kommunal oldsags-samling. Alligevel begyndte man på en frisk. Man satte sig andre og større mål. Her har det sikkert spillet ind, at Friis var kommet med i arbejdet for at skabe et dansk Kunstindustrimuseum i København, som også det er stiftet i

1890. Friis's i øvrigt temmelig vidtfavnende interesser fik derved en tydeligere drejning mod kunsthåndværket. En forbindelse til den i Kolding fødte oberst Vau-pell markerede det nye museums anden hovedinteresse: krigsmin-derne. Tidligt tegnede det nye museums profil sig således: et slots-

museum med kunstindustrielle og våbenhistoriske specialer. Det fik fra starten sit eget ansigt og kom ikke til at ligne datidens andre danske provinsmuseer. Friis forstod at knytte værdifulde forbindelser. Pietro Krohn fra Kunstindustrimuseet kunne nævnes, og Carl Ploug gav beredvilligt sin tilladelse til, at det malmfulde digt om Koldinghus »Gråskæggede, vejrbidte grænsevagt i din sønderrevne kavaj –« måtte optrykkes i museets publikationer. Andre måtte rette i deres testamenter. Økonomien var stadig det nye museums svage punkt; men Friis forstod som så mange af de ældre museumsfolk tiggeriets ædle kunst. Han mærkede sig, hvor klenodierne fandtes for i rette øjeblik at kunne hjemføre det at træde som gave, ved arv eller som sidste udvej ved et billigt og fordelagtigt køb. Det var svært at modstå Friis, og det er imponerende, hvor mange værdifulde ting, der kom inden for murene blot i det første ti-år. Der var andre end Friis, der gjorde en agtværdig indsats; men det var nu engang hos ham, ildhuen flammede højest. At han også fik modstandere og kritikere kan ikke forbavse, så energisk og bevidst han fulgte sin egen linje.

Allerede tidligt kom Koldinghus til at varetage repræsentative pligter, f. eks. når marinens skibe lagde ind i Kolding havn; men også tandlægens eget hjem var åbent og gæstfrit. Rammen herom blev det romantiske og smukke hus på Fynsvej, bindingsværk og bulhus, som flyttedes hertil fra sin søndenfjordske hjemstavn. Her kom søofficerer og museumsfolk, kunstnere og digtere, og her måtte tandlægens hustru, fru Ingeborg Friis på stilfuld vis modtage prins Christian, den senere Christian X, og ved anden lejlighed improvisere et natteleje, der var langt nok til, at Holger Drachmann kunne hvile behageligt.

Museumsarbejde på Koldinghus, ca. 1895. På billedet ses bl. a. A. M. G. Friis (siddende) og I. O. Brandorff (stående ved skabet).

Tandlæge Friis ledede Koldinghusmuseet til sin død i 1924, altså i samfulde 34 år. Han opnåede at se slottets nord- og vestfløj forsigtigt istandsat stykke for stykke, når midlerne var for hånden. Hans efterfølgere i gerningen har villigt vedstået gælden til deres første forgænger, og uden for denne kreds mindedes magister Hugo Matthiessen med glæde sin tidlige ungdoms fodture fra Fredericia til Koldinghus med stærke indtryk af nøgtern viden i romantisk indramning, hvad næppe har været uden indflydelse på hans senere livsbane og rige forfatterkab.

Tandlæge Friis hædredes med ridderkorset, og på museets foranledning skabte billedhuggerinden Anne Marie Carl Nielsen den realistiske buste, som nu støbt i bronze står midt i hans værk med den fyndige indskrift AT SKABE DETTE MUSEUM BLEV HANS LIVSGERNING. Som en sidste ære blev han begravet på byens bekostning. Senere har en vej i byens sydlige del fået hans navn at bære. Er han da hædret efter fortjeneste? Den lidenskabelige kol-

ding-elsker, Otto Wang, mente ikke, det var nok.

For hans eftermæle må det i alle fald fremhæves, at han ikke blot skabte museet, men at han også i sammenhæng dermed, da alle andre veje syntes lukkede, stilfærdigt fik påbegyndt den brydsomme genrejsning af det brandhærgede slot, fik til dets rugende fortid føjet nutid og fremtid med fornyet mål og mening.

